

**ТЕРИТОРИАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И ТЕНДЕНЦИИ В ИЗМЕНЕНИЕТО
НА ВЪЗРАСТОВАТА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО
НА НР БЪЛГАРИЯ**

Николай Мичев

През годините на народната власт на територията на НР България се извършиха големи промени в преразпределението и структурата на населението. Те се изразяват преди всичко в силно стесняване на възпроизводството на населението и бурно протичане на миграционните потоци от селата към градовете. В резултат на това във възрастовата структура на населението на страната настъпиха големи териториални различия. Разкриването и установяването на характера и тенденциите в тяхното изменение има важно приложно значение за народното стопанство и селищата. Във връзка с това интересът към изучаване на възрастовата структура на населението бързо нарасна през последните години. Извършените проучвания (М. Минков, 1966; Н. Наумов, 1968; А. Тотев, 1968; Ив. Велчев, 1968; Е. Апостолов и Ив. Станчев, 1967, и други — вж. на края литературата) обаче се опират главно на статистически данни общо и по окръзи за страната или се отнасят за отделни райони. Използуването на обобщени данни за големи административни единици не дава възможност да се разкрият достатъчно добре териториалните особености на възрастовата структура на населението.

С настоящата работа се цели да се разкрият по-детайлно териториалните различия и тенденциите в изменението на възрастовата структура на населението и да се посочат главните фактори и условия, които ги обуславят. За постигане на тази цел се използват публикации на ЦСУ за съотношението на основните възрастови групи по общини и населени места за 1965 г., резултатите от анализа на естествено-то и механическото движение на населението през последните десетилетия и особено след 1956 г., както и закономерностите в икономическото, културното и социалното развитие на отделните райони на страната.

В сравнение с миналото възрастовата структура на населението е претърпяла извънредно големи изменения. Непосредствено след освобождението от османско робство България се отличаваше с твърде млада възрастова структура на населението. От 1920 г. обаче последната започна бързо да застарява (вж. таблицата). Процесът на застаряването значително се засили в навечерието и по време на Втората

световна война. В първите години на народната власт възрастовата структура на населението получи известно подмладяване, след което отново започна бързо да застарява.

Разпределение на населението в НР България по възрастови групи (в %)о

Възрастови групи	1920	1926	1934	1946	1956	1965
0 — 15 години	36,2	35,0	35,5	27,9	26,8	25,7
16 — 59 (жени 54) години	53,9	55,3	55,2	60,5	60,2	58,2
60 (жени 55) години и повече	9,9	9,7	9,3	11,6	13,0	16,1
Всичко	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Застаряването на населението в България по време на капитализма е свързано главно със спадането на коефициента на раждаемост, а през годините на народната власт — и с понижаване на коефициента на смъртност и увеличаването на средната продължителност на живота.

При обобщаването на данните за съотношението между основните възрастови групи за 1965 г. по общини и населени места се очертават три типа възрастова структура с добре изразена териториална диференциация, а именно: а) млада възрастова структура — с население в подтрудоспособна възраст от 30 до 50% и в надтрудоспособна възраст от 6 до 15%; б) силно остаряла възрастова структура — с население в подтрудоспособна възраст от 7 до 20% и в надтрудоспособна възраст от 25 до 40%; в) умерено остаряла възрастова структура — с население в подтрудоспособна възраст от 20 до 30% и в надтрудоспособна възраст от 15 до 25%.

Млада възрастова структура при селското население имат почти всички общини с чисто или с предимно турско и българско мохамеданско население в Родопите, Лудогорието, Добруджа и Източна Стара планина и с българско население в Югозападна България. Сред тях най-млада възрастова структура притежават почти всички селски общини в Източните Родопи. В тях относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст е от 40 до 50%, а в надтрудоспособна възраст — от 6 до 10%. Извънредно млада възрастова структура има и населението в Източна Стара планина. Тук относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст в почти всички общини е над 30%, а на населението в надтрудоспособна възраст — до 15%. В Лудогорието и Добруджа относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст се движи от 30 до 35% (в общините с чисто турско население и до 45%), а в надтрудоспособна възраст — от 10 до 15%. С малки изключения всички общини в Югозападна България имат относителен дял на население в подтрудоспособна възраст над 30% и в надтрудоспособна възраст от 10 до 15%. В най-западните части на Родопите населението в подтрудоспособна възраст се движи от 38 до 42%, а в надтрудоспособна възраст — обикновено до 10%.

Младата възрастова структура на населението в тези части на страната се дължи главно на високото равнище на раждаемостта, която те са поддържали в миналото, а продължават да поддържат и сега. През годините на народната власт голяма роля играе и силното снижаване на смъртността, особено на детската. Значително влияние оказва и сравнително ограниченият размер на миграциите.

Високата раждаемост в тези райони е свързана с икономическите, социалните, културните и демографските фактори и условия, които са съществували и действували в миналото. Дълги години Родопите, Югозападна България и Добруджа се развиваха като периферни части на Турция, Румъния и България. Лудогорието и Източна Стара планина бяха откъснати от главните пътни артерии и от по-големите градове в страната. Като периферни и икономически изолирани области буржоазните правителства полагаха съвсем малки грижи за тяхното развитие. Поради това те се отличаваха със силна икономическа изостаналост, изразяваща се в пълно отсъствие на промишленост, крайно екстензивно и в голяма степен самозадоволяващо се дребнособственическо селско стопанство, с извънредно ниско равнище на култура, образование, комунално-битово и здравно обслужване. В резултат на ниския жизнен стандарт и всестранната изостаналост на населението отглеждането на подрастващите поколения ставаше при крайно ограничени разходи. Освен това децата още от ранна възраст се включваха в производствения процес. Нещо повече — трудът на децата се превръщаше в източник на временно подобряване на семейните бюджети. Малките разходи по отглеждането на децата, доходите от техния труд и високата смъртност бяха съществени обстоятелства, които съдействуваха за поддържането на интензивно възпроизводство на населението.

Със социалистическото преустройство на народното стопанство тези райони получиха всестранно развитие, но поради голямата си изостаналост в областта на промишлеността, културата и образованието те не достигнаха средните показатели за страната. Освен това в някои от тях селското стопанство получи специфично развитие. Например в Източните Родопи, а до голяма степен и в Югозападна България тютюнопроизводната специализация на ТКЗС (ДЗС) при слабата механизация на трудовите процеси и използването на семейния акорд при отглеждането на тютюна допринесоха за задържането на голям брой работна ръка в селското стопанство. Освен това в почти всички тези райони се създадоха условия за масови сезонни миграции на мъжкото население към другите части на страната като общи работници по строителни обекти, открити рудници, поддържане на железопътните линии и експлоатация на горите. Следователно броят на жените, в т. ч. и на тия във фертилна възраст, непрестанно растеше. Наред с това характерът на народното стопанство, особено в тютюнопроизводителните райони, позволяваше техният труд, а през отделни периоди на годината и трудът на юношите да се използва твърде пълноценно. Всички тези обстоятелства, съчетани с традициите за многодетство,

оказаха решаващо влияние за поддържането на висока раждаемост.

Преди 9 септември 1944 г. разглежданите райони се отличаваха с извънредно висока, особено детска смъртност вследствие на съвсем слабо поддържаната здравна мрежа. От друга страна, поради липса на средства, а често и по религиозни предразсъдъци местното население съвсем рядко прибегваше до медицинска помощ. За поддържането на висока смъртност допринасяха още ниската санитарна култура, недождането и лошите битови условия на населението.

След 9 септември 1944 г. и особено след въвеждането на безплатната медицинска помощ и разширяването на здравната мрежа за сравнително кратък период се постигнаха забележителни успехи в намаляването на смъртността и в тези райони. В това отношение значителна роля изигра повишаването на материалното благосъстояние на трудещите се и произтичащите от него условия за по-пълноценно хранене и по-добро жилищно и битово устрояване, а също и непрестанното нарастване на общата и санитарната култура на населението. Най-силно понижение на смъртността се постигна при децата до 1-годишна възраст. Бързото намаляване на детската смъртност при съществуващото високо равнище на раждаемост оказа силно влияние върху подмладяването на възрастовата структура на населението.

Единичните изселвания, и то главно на цели семейства, не дадоха съществено отражение върху възрастовата структура на населението в нито един от тези райони.

Силно остаряла възрастова структура при селското население имат районът на Средна Стара планина с прилежащите към нея южни части на Дунавската равнина, западните погранични планински и полупланински области на Средна България, Северо-западна България и източната част на Горнотракийската низина. Най-силно остаряла възрастова структура между тях показват общините в Средна Стара планина, в западните части на Пернишки и Кюстендилски окръг и по склоновете на Сърнена гора. Относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст в тези общини се движи от 7 до 20%, а на населението в надтрудоспособна възраст — обикновено от 30 до 40%. В общините на Видински окръг и в микрорайона на Михайловград относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст се движи предимно от 12 до 20%, а на населението в надтрудоспособна възраст — от 25 до 35%. Населението в подтрудоспособна възраст на повечето общини в Старозагорското и Новозагорското поле и по северните разклонения на Източните Родопи възлиза на 18—23% от общото им население, а на населението в надтрудоспособна възраст — от 20 до 27%.

Силното остаряване на населението в тези райони се дължи главно на масовите изселвания на работна ръка от млада и средна възраст. Наред с това обаче съществено значение са оказали и непрестанното намаляване на раждаемостта и удължаването на средната продължителност на живота. Причините за изселванията и намаляването

на раждаемостта са тясно свързани с икономическото развитие и географските особености на тези райони. В миналото последните имаха подчертана зърнопроизводителна и пасищно-животновъдна специализация. Населението от планинските и полупланинските райони получаваше известни доходи и от експлоатацията на собствените и общинските гори. В резултат на по-високия естествен прираст сред българското население, което населяваше тези райони, на бавното развитие на производителните сили и на икономическата привързаност на дребните селски стопани към собствените им земи както в равнините, така и в планинските и полупланинските общини съществуваха сравнително голяма гъстота и скрита безработица. Като отражение на това в планинските и полупланинските райони се формираха масови сезонни миграции сред мъжкото население (градинари, строителни и общи селскостопански работници), а в полските райони се засилваше процесът на раздробяване на обработваемата земя между все повече селски семейства и на разширяване площите на по-интензивните култури.

Национализацията на горите и социалистическото преустройство на селското стопанство, от една страна, и развитието и силно подчертаната концентрация на промишлеността и строителството в градовете, от друга страна, предизвикаха мощен поток на изселвания от селата към градовете. В планинските и полупланинските райони изселванията бяха подсилени още и от отпадането на сезонните миграции и от икономическото изоставане на местните ТКЗС (ДЗС) във връзка с по-неблагоприятните почвено-климатични и теренни условия. Изселванията бяха улеснени и от обстоятелството, че тези райони са населени почти изключително с българи. Българското население като по-издигнато в културно отношение и с по-високо образование се поддава по-лесно на преквалификация и промяна на местожителството си.

Най-голямо участие в изселванията взе и продължава да взема селското население от млада и средна трудоспособна възраст. Характерно при миграциите е, че най-напред постъпват на работа и се заселват с временно или постоянно жителство в градовете младежите, девойките и мъжете, а след това жените и децата на изселените мъже. Възрастните членове от семействата на изселниците обикновено остават до края на живота си или до пределна старческа възраст да живеят в селата.

Създаденото демографско положение и психоза на нестабилност сред голяма част от останалото в селата младо население и бързото спадане на абсолютния брой на жените във фертилна възраст предизвикаха рязко понижаване на раждаемостта. Наистина разширяването на медицинската помощ значително спомогна за снижаването на общата и детската смъртност и се отрази едновременно и върху удължаването на средната продължителност на живота. В резултат на всичко това възрастовата структура на населението в тези райони бе подложена на силно и непрестанно остаряване.

Останалите райони на страната имат предимно умерена възрастова структура на селското население. По-силно оста-

ряване сред тях показват средната част на Дунавската равнина, общините с чисто или предимно българско население в Североизточна България, западните части на Странджанската област, Казанлъшкото поле и по склоновете на Същинска Средна гора. Относителният дял на населението както в подтрудова възраст, така и в надтрудова възраст при отделните общини на тези райони обикновено се движи от 20 до 25%. Сравнително по-състарена е възрастовата структура на преобладаващата част от останалите общини в Средна Западна България и известен брой общини в западната част на Горнотракийската низина. Относително по-млада възрастова структура на населението имат средните части на Родопите, преобладаващата част от общините в Югоизточна България, западната половина на Горнотракийската низина, Карловското и Пирдопско-Златишкото поле. В тези части на страната относителният дял на населението в подтрудова възраст обикновено се движи от 25 до 30%, а на населението в надтрудова възраст — от 15 до 20% (при отделни общини в Родопите и под 15%).

Остаряването на населението в тези райони е свързано също с масовите изселвания и спадането на коефициента на раждаемостта. В резултат обаче на интензификацията на селското стопанство и застъпването на по-трудоемки селскостопански култури, а също и поради по-добре организирания транспортни съобщения между селата и близките промишлени ядра изселванията на трудоспособното население и понижаването на раждаемостта протекоха значително по-умерено в сравнение с разглежданите по-горе райони със силно остаряла възрастова структура.

При градското население се наблюдават много по-слабо изразени териториални различия във възрастовата структура на населението. Доколкото съществуват, те са свързани най-вече с характера на тяхното икономическо развитие.

Онези градове, които през последните едно-две десетилетия получиха значително икономическо развитие, а в резултат на това и голямо механическо нарастване на населението, се отличават с голям относителен дял трудоспособно население и с малък относителен дял население в останалите две възрастови групи. Такава възрастова структура имат почти всички окръжни центрове и градовете в Средна Стара планина. От останалите по-големи градове към тази група спадат още Димитровград, Казанлък, Станке Димитров, Карлово и Свищов, а от малките градове — Мадан, Рудозем, Мездра, Белоградчик, Попово, Раднево, Своге, Елин Пелин, Сопот, Кричим, Твърдица, Несебър, Каспичан и Нови пазар. Всички те имат население в трудоспособна възраст от 61 до 69% (средно за страната 58,2%) и население в подтрудова възраст — от 21 до 30%.

Останалите по-бавно развиващи се в икономическо отношение градове, респективно с по-слабо механическо нарастване, имат по-малък относителен дял население в трудоспособна възраст — обикновено от 55 до 60%. По-малкият относителен дял на трудоспособното население

ние при тези градове в Родопите, Югозападна България, Лудогорието и Добруджа е главно във връзка със сравнително по-доброто представяне на групите в подтрудова възраст (около 30%), а в Дунавската равнина и отчасти в Югозападна България и източната половина на Горнотракийската низина — и на сравнително по-големия процент на населението в надтрудова възраст (13—20%). Най-малък относителен дял трудоспособно население имат градовете Мелник (44,3%), Ахтопол (48,5%) и Ардино (49,7%). За Ардино и Мелник това се обуславя от големия брой население в подтрудова възраст, а за Ахтопол — от големия брой население в надтрудова възраст (24,2%).

Върху различията във възрастовата структура на населението на отделните градове освен равнището и темповете на тяхното икономическо развитие през последните две десетилетия съществено влияние оказва още характерът на стопанската им специализация, народностният им състав и по-слабо останалите фактори. Така например бързорастащите градове, в които наред с мъжкия труд широко приложение в промишлените отрасли намира и женският труд, раждаемостта обикновено е по-ниска, а оттам и относителният дял на населението в подтрудова възраст е по-нисък за сметка на населението в трудоспособна възраст. Най-типични в това отношение са Габрово и Трявна. Градовете, в които условията на труд са по-тежки, а условията за живеене — по-неблагоприятни, се отличават с голямо текучество на работна ръка и със значително преобладаване на мъжете над жените. Във връзка с това относителният дял на населението в надтрудова възраст, а до известна степен и на населението в подтрудова възраст, е извънредно малък. Към тази категория градове на първо място стоят Мадан, Рудозем и Перник.

Народностният състав се отразява върху възрастовата структура на населението главно чрез особеностите на естествения прираст и най-вече чрез поддържаните традиции на раждаемост сред различните народности групи. Статистическите данни показват, че раждаемостта сред турското и циганското население не само в селата, но и в градовете остава значително по-висока, отколкото сред българското население, а средната продължителност на живота — по-ниска. Поради това при еднакви или приблизително еднакви икономически условия на развитие градовете с преобладаващо или със значително турско и циганско население се отличават с по-млада възрастова структура. Като примери в това отношение могат да се посочат Пазарджик, Сливен, Асеновград, Никопол, Омуртаг, градовете в Източните Родопи, Лудогорието и Добруджа.

* * *

През следващите 5—10 години нашата страна ще продължи пътя на по-нататъшна бърза индустриализация, урбанизация и повишаване културното равнище на населението. Заедно с това темповете на въз-

производство на населението ще продължат да спадат, а миграционният отток на населението от селата към градовете ще се задържи на все още високо равнище. Следователно налице са условия за по-нататъшно остаряване на селското, а до голяма степен и на градското население дори при известно повишаване на раждаемостта и по-нататъшно снижаване на детската смъртност. Прогнозирането обаче на измененията във възрастовата структура на населението, особено в регионален аспект, е извънредно сложна и трудна задача. За разрешаването ѝ са необходими задълбочени и всестранни проучвания от голям колектив специалисти, работещи в областта на различни клонове на науката. Поради това в настоящата работа ще се задоволим да дадем само най-общите тенденции в изменението на възрастовата структура на населението на отделните райони през близките години и да посочим най-важните икономически и социални проблеми, свързани или произтичащи от тях.

В резултат от естествения прираст повечето от селските общини в източните и най-западните части на Родопите, Източна Стара планина, Лудогорието, Добруджа и Югозападна България ще получат значително увеличение на населението си. Поради характера обаче на създалата се в тях демографска структура и очакваното спадане на средногодишните темпове на възпроизводство на населението нарастването на отделните възрастови групи ще става твърде неравномерно. При положение, че миграционните процеси получат голямо развитие, във всички посочени райони броят на жените във фертилна възраст значително ще се увеличи от преминаването на по-добре представени ниски в по-високи възрастови групи. С развитието на здравното дело още повече ще спадне детската смъртност. Във връзка с това на пръв поглед би се очаквало голямо увеличение на населението в подтрудолюбна възраст. Фактически такава няма да се получи, тъй като коефициентът на раждаемост, както вече се посочи, значително ще спадне. Не се очертават също и големи възможности за нарастване на населението в надтрудолюбна възраст, тъй като високите възрастови групи от трудолюбното население са относително слабо представени, а положителните изменения в коефициента на вероятното доживяване както при тях, така и при по-високите възрастови групи не разкриват големи перспективи. Най-голямо увеличение има възможност да получи населението в трудолюбна възраст, тъй като през следващите години от преминаването в по-горни възрастови групи при много от общините в трудолюбна възраст ще встъпят 3—4 пъти по-големи контингенти население, отколкото ще излязат.

Бързото нарастване на селското население и особено населението от млада и средна трудолюбна възраст поставя за разрешаване пред тези райони редица икономически социални и демографски въпроси. Така например в резултат на непрестанното нарастване на населението ще се увеличава непрекъснато и броят на трудовите ресурси. Рационалното използване на последните на базата на по-нататъшното раз-

витие на сезонните миграции сред мъжкото население започва да среща вече сериозни затруднения. От друга страна, поддържането на скрита безработица в селското стопанство при бурното развитие на производителните сили в страната е неоправдано и недопустимо. Следователно селското население на районите е изпратено пред прага на масови миграции, регулирането на които придобива важно народногосподско значение.

При създалата се социално-икономическа и демографска ситуация най-уместно е непълноценно заетите трудови ресурси от млада и средна възраст от селата да се насочват към местните градове и към селата с благоприятно географско положение. Но това изисква още отсега да се изясни перспективното развитие на селищната мрежа и да се пристъпи към планомерно и целенасочено развитие на перспективните селища. Особено бързи мерки в това отношение се налага да се вземат за Югозападна България, където условията са най-назрели.

Природните и транспортно-икономическите условия обаче не навсякъде благоприятствуват за развитие на базата на промишлеността и другите неселскостопански отрасли на средищни селища, в които да бъдат привлечени излишните или непълно заетите в селското стопанство трудови ресурси. Във връзка с това е необходимо и напред да се насърчават традиционните сезонни миграции сред мъжкото население. Те ще продължат да отговарят както на интересите на местното население от тютюнопроизводителните райони, така и на интересите на районите, които изпитват остра нужда от работна ръка в строителството и някои отрасли на промишлеността. Изселванията от планинските и полупланинските тютюнопроизводителни райони в полските села на практика се оказаха нетрайни и с малък икономически ефект. По тези причини те не трябва да се стимулират.

През близките години процесът на застаряване на селското население в сегашните райони със силно остаряла възрастова структура ще продължи да се задълбочава. Върху застаряването на населението голямо влияние ще оказват по-нататъшните изселвания от малките и пръснатите села, спадането на коефициента на раждаемост и най-вече формираната се през последните две десетилетия силно нарушена демографска структура. Ако приемем, че миграциите в раглежданите райони се свежат до минимум, а коефициентът на раждаемост и средната продължителност на живота се запазят на сегашното равнище, към 1975 г. само от преминаването от по-ниски в по-високи възрастови групи населението в надтрудолюбна възраст при повечето общини ще нарасне с 30—40%. В същото време населението в подтрудолюбна възраст значително ще намалее. Този процес ще се засили и от очакваните изселвания и по-нататъшното спадане на раждаемостта.

Последиците от по-нататъшното силно остаряване на селското население, особено в планинските и полупланинските общини, ще се отразят извънредно тежко върху цялостното развитие на тези райони. Небезпечността на последните на работна ръка силно ще затормози пла-

номерното развитие на селското стопанство, усвояването на природните ресурси и подобряването на бита и културата на населението. Наред с това съществува реална опасност значителни части от тях да бъдат изправени пред депопулация.

През следващите години значително остаряване на селското население се очаква да получат и сегашните райони с умерено остаряла възрастова структура. На първо място то ще бъде предизвикано от преминаването в надтрудоспособна възраст на сравнително по-големи контингенти и встъпването в трудоспособна възраст на по-малки контингенти население и от снижаването на раждаемостта във връзка с намаляването на абсолютния брой на жените във фертилна възраст. Остаряването на населението може да се развие с бързи темпове, ако формирането се през последните години значителен миграционен отток от селата към градовете се задържи на високо ниво или пък се засили. Това може да се получи при положение, че концентрацията на промишлените мощности продължи да става главно в големите и средните градове, а ежедневните транспортни съобщения между селата и градовете запазят все още ограничения си характер.

Административните и икономическите мерки, които се вземат за ограничаване ръста на големите градове, неминуемо ще се отразят върху остаряването на тяхното население. Значителни изменения обаче в близко време не ще настъпят, тъй като абсолютният брой на ражданията ще се запази все още голям във връзка с придошлото през последните години в тях население от млада трудоспособна възраст.

Икономическото преуспяване на редица от малките градове, което се предвижда да настъпи на базата на промишленото развитие, от една страна, ще ограничи изселванията, а, от друга страна, ще засили заселванията в тях на младо население от селата. Това ще се отрази, макар и не силно, върху подмладяването на възрастовата структура на тяхното население.

От направения преглед на състоянието и тенденциите в изменението на възрастовата структура на населението се вижда, че в сегашните райони с млада възрастова структура на селското население и отчасти на градовете, получили през последните години голямо механическо нарастване, остаряването ще има положителен икономически ефект, тъй като през следващите години абсолютният и относителният дял на населението в трудоспособна възраст временно ще расте за сметка на населението в подтрудоспособна възраст. В останалите райони обаче остаряването на населението ще предизвика намаление на трудовите ресурси и увеличаване на абсолютния и относителния дял на населението в надтрудоспособна възраст.

Големите териториални различия във възрастовата структура най-често са свързани с нерационално използване на трудовите ресурси. В едни случаи те отразяват недостиг на работна ръка, а в други случаи — излишък. Това изисква да се полагат непрестанни усилия за тяхното отстраняване.

Преодоляването на съществените различия и регулирането на възрастовата структура на населението в желаната насока може да се постигне чрез осъществяване на следните по-важни мероприятия: а) равномерно и целенасочено териториално разпределение на новите промишлени мощности; б) задържане в селата на по-голям брой неселскостопанско население по пътя на застъпване в тях на подходящи неселскостопански дейности и по-добра организация на транспорта с оглед улесняване ежедневните придвижвания на работещото в градовете селско население; в) издигане на селскостопанския труд до нивото на промишления труд; г) изравняване на материалното, културно-битовото и социалното обезпечаване на селското население с това на градското.

Осъществяването на посочените мероприятия е по силите и възможностите на нашата държава. Своевременното им поставяне и разрешаване на научна основа ще се отрази извънредно благоприятно върху развитието на производителните сили, усъвършенстването на селищната мрежа и рязкото подобряване на материалното и културното благосъстояние на населението във всички райони на страната.

ЛИТЕРАТУРА

- Апостолов, Е., И. Станчев — Тенденции в демографските процеси у нас и някои въпроси на здравеопазването, Ново време, кн. 11, 1967.
- Велчев, Ив. — Промени в населението на малките селища в България от 1946 до 1965 г., Изв. на Бълг. геогр. д-во, кн. VIII (XVIII), С., 1968.
- Минков, М. — Населението и работната сила в България, С., 1966.
- Мичев, Н. — Стопанскогеографски проблеми в развитието на колибарските селища в Средна Стара планина, Изв. ГИ БАН, т. IX, С., 1965.
- Наумов, доц. Н. Т. — Възрастова структура на населението на България, Статистика, кн. 1, 1968.
- Раковски Й, С. — Внутренняя миграция населения в зарубежных социалистических странах Европы, Экономические науки, кн. 10, М., 1968.
- Стойнев, Г. — Изменения във възрастовата структура на населението в България, Хигиена и здраве, кн. 1, 1967.
- Тотев, А. Ю. — Населението на България 1880—1980. Демографско-исторически очерк. Год. на СУ, Юрид. фак., т. LIX, кн. 2, 1968.
- * * Предварителни резултати от преброяванията на населението и жилищния фонд на 1. XII. 1965 г., т. II, Брой на населението и населените места, пол и основни възрастови групи, изд. на ЦСУ, С., 1966.

DIFFÉRENCES TERRITORIALES ET TENDANCES DANS LE CHANGEMENT DE LA STRUCTURE D'ÂGE DE LA POPULATION EN BULGARIE

Nikolai Mitchev

Résumé

Il appert des publications de la Direction Centrale de Statistique sur la corrélation des principaux groupes d'âge, répartis par communes et localités, pour 1965, qu'il y a de grandes différences territoriales dans la structure d'âge de la population de la R P de Bulgarie. La population rurale des communes sises dans les Rhodopes, le Loudogorié, la Dobroudja et la Stara Planina orientale, où prédomine la population turque et de Bulgares mahométans, ainsi que les communes à population bulgare de la Bulgarie du Sud-Ouest ont une structure d'âge jeune. Dans ces communes, la part relative de la population âgée de 0 à 15 ans révolus varie de 30 à 52% (en moyenne de 25,7% pour le pays), alors que la population qui n'est plus en âge de travailler (femmes ayant dépassé 54 ans et hommes au-dessus de 59 ans révolus) est de 6 à 15% (en moyenne de 16,1% pour tout le pays). Cette structure d'âge est conditionnée par une forte natalité qui s'y est encore maintenue, ainsi que par une baisse rapide de la mortalité, surtout de celle des enfants, et jusqu'à un certain point par le caractère limité des migrations et le processus ralenti de l'urbanisation. La forte natalité dans ces régions se laisse expliquer par les particularités de leur développement économique, social, culturel et démographique, tandis que la baisse de la mortalité y est redevable à l'introduction de l'assistance médicale gratuite, aux succès de la santé publique, à l'amélioration des conditions de bien-être matériel, et du souci de l'hygiène de la population.

La population rurale des communes de la région centrale de Stara Planina et des parties adjacentes de la Plaine Danubienne, des terres montagneuses et semi-montagneuses longeant la frontière occidentale de la Bulgarie centrale, de la Bulgarie du Nord-Ouest et de la partie orientale de la dépression septentrionale thrace, a une structure d'âge sénile. Dans ces communes, la part relative de la population qui n'est point encore d'âge à travailler varie de 7 à 28%, alors que celle de la population qui n'est plus en âge de travailler varie de 25 à 40%. Le vieillissement de la population dans ces régions est dû surtout à l'émigration en masse de la jeunesse et des gens jeunes et adultes capables de travailler. Sous ce rapport, la baisse du coefficient de natalité ainsi que la prolongation de la durée moyenne de vie y ont aussi contribué dans une certaine mesure. Les émigrations en masse des villages sont dues à la coopération et à la mécanisation de l'agriculture, au fait que les Exploitations collectives agricoles demeurent en arrière au point de vue économique dans les régions montagneuses et semi-montagneuses et enfin au développement rapide de l'industrie qui se concentre surtout à proximité des villes.

Dans les autres régions du pays, la population rurale a une structure d'âge sénile modérée. Parmi ces régions, celles de la partie centrale de la Plaine Danubienne, les communes à population bulgare de la Bulgarie du Nord-Est, les parties occidentales de la région de Strandja, la plaine de Kazanlak et la Sredna Gora proprement dite, c.-à-d. toutes ces régions à émigration plus intense de la population accusent un vieillissement plus fort.

Quant à la population urbaine du pays, elle montre de bien plus faibles différences du point de vue territorial. Presque toutes les villes grandes, moyennes et celles petites, grandies rapidement par suite d'un accroissement mécanique, ont une population dont le taux des gens en âge de travailler est relativement élevé — de 61 à 69% (en moyenne 58,2% pour tout le pays) et dont le taux de ceux qui n'ont pas encore atteint ou qui ont déjà dépassé l'âge de travailler est relativement bas, soit 7 à 14%. Le reste des petites villes se distinguent par une population dont la partie en âge de travailler est relativement en plus faible (ordinairement de 55 à 60%). Il convient de reporter

à cette catégorie surtout les villes des Rhodopes, de la Bulgarie du Sud-Ouest, du Loudogorié, de la Dobroudja et de la région de Strandja.

En raison de l'urbanisation qui se poursuit toujours, de la culture grandissante, de l'enseignement et de la santé publique en constant développement, des groupes d'âge adolescent mieux conditionnés passant progressivement dans la catégorie des adultes, la structure d'âge de la population tendrait vers un plus grand vieillissement. Dans une suite de régions et différentes communes cela pourrait amener de sensibles difficultés d'ordre économique et socio-culturel. Pour entraver (limiter) le processus de vieillissement et surmonter les différences territoriales marquantes dans la structure d'âge de la population, l'auteur propose de prendre les mesures plus importantes suivantes: a) réaliser une répartition territoriale des puissances industrielles plus égale et plus rationnelle; b) retenir aux villages un plus grand nombre de la population non rurale en y développant des activités agricoles supplémentaires et en orientant la main d'œuvre qui quitte les campagnes vers les villes sur une base de départs quotidiens; c) élever le travail agricole au niveau du travail industriel et garantir à la population rurale des conditions matérielles, socio-culturelles et sociales égales à celles des habitants de la ville.